

11. ZÁVĚR

Předkládaná práce vychází z výsledků dlouhodobých archeologických výzkumů prováděných na raně středověkém hradiště v Libici nad Cidlinou. V první části se hlavní pozornost se soustředila na zmapování rozsahu a intenzity výskytu raně středověkých sídlišť a pohřebišť. Tato mapa se stala východiskem pro rekonstrukci aglomerace libického hradiště. Aglomerace zahrnuje opevněnou část hradiště a jeho nejbližší okolí, kde se vyskytly raně středověké archeologické nálezy, u nichž lze prokázat přímou souvislost (funkční, prostorovou, sociální, atp.) s opevněným centrem. Sídliště a pohřebiště, která jsou součástí aglomerace považujeme za vzájemně propojený systém, který je nezbytné vnímat z hlediska potřeb a produkčních schopností jako ucelený systém.

Libická raně středověká aglomerace byla rozdělena z hlediska geomorfologie, životního prostředí a archeologicky doložených aktivit do následujících částí:

1. *Vnitřní hradiště* (obr. 2: A), západní část opevněného areálu hradiště (cca 10 ha); 2. *předhradí* (obr. 2: B), východní část opevněného areálu hradiště (cca 14 ha); 3. *pravý břeh Cidliny* (obr. 2: C), sídlištní nálezy se táhnou v pásu východně až severně od předhradí (cca 17 ha). Mimo tento prostor se nachází dvě pohřebiště, severně pohřebiště v místě dnešního katolického hřbitova (odhadnutá plocha 1,11 ha) a východně v poloze *U cukrovaru* (0,21 ha);

4. *Levý břeh Cidliny* (obr. 2:D), rozsáhlý pohřební areál jihovýchodně od předhradí na katastru obce Kanín (odhadnutá celková plocha 8,53 ha);

5. *říční niva* (obr. 2: E – G) , sídliště jižně a východně od opevněného areálu situovaná na pozůstatcích říčních teras.

Pro práci s archeologickým materiálem z libického hradiště byla nezbytná revize dosavadní chronologie. Hlavní chronologické horizonty byly vymezeny na základě stratifikovaných souborů keramiky z opevněného areálu a výzkumů pohřebišť, kde vedle

výbavy hrobů bylo přihlédnuto také k materiálu použitého v konstrukcích hrobových jam a k celkovém uspořádání hrobů. Podařilo se rozlišit tři hlavní vývojové fáze hradiště odpovídajícím tradičnímu chronologickému členění raného středověku:

1. středohradištní
2. mladohradištní
3. mlado- pozdně hradištní.

Z hlediska absolutní chronologie a historického vývoje libického hradiště považujeme za podstatné zjištění, že události roku 995, které vedly k zániku rodu Slavníkovců, se v archeologickém materiálu výrazně neodrážejí. V mladohradištním (od pol. 10. století) období můžeme naopak sledovat poměrně plynulý vývoj k poslední, třetí, fázi.

Celkový rozsah aglomerace mohl být vymezen se značnou přesností díky vysoké koncentraci archeologicky sledovaných ploch (sond) na celém katastru současné obce Libice. Hustá síť sond umožnila relativně snadno rozlišit pohřebiště, sídlištní areály i plochy bez jakýchkoli stop lidské činnosti. Nejvýraznější rozdíly byly zaznamenány mezi opevněným areálem a sídlišti na levém břehu Cidliny. Zatímco prostor předhradí a vnitřního hradiště byl intenzivně využíván v celé ploše, za hradbami se podařilo identifikovat jen 3–4 menší sídliště nebo usedlosti a k nim příslušející pohřebiště. Obyvatelé, kteří žili uvnitř opevnění pravděpodobně využívali rozsáhlý pohřební areál situovaný na levém břehu Cidliny, na katastru sousední obce Kanín.

Podobně v případě sídlišť mohl být se značnou mírou přesnosti rekonstruován i původní rozsah pohřebišť, který se stal východiskem pro odhad počtu obyvatel aglomerace. Během první a druhé fáze existence hradiště zde žilo mezi 600–900 obyvateli a v třetí fázi velikost populace klesla na 300–700 obyvatel.

Další výpočty se soustředily na odhad velikosti orné půdy nezbytné pro zásobování aglomerace potravinami a plochy lesa poskytujícího dostatek palivového a stavebního dřeva.

Výsledkem jsou prostorové modely, které ukazují maximální, střední a minimální území nezbytné pro život hradiště. Ani jeden z těchto modelů však není rekonstrukcí, hospodářského zázemí hradiště, představují pouze meze uvažování o rozsahu potřeb obyvatel raně středověkého centra jakým bylo libické hradiště. Naznačují však, že tyto potřeby nebyly nezměrné a bylo je možné upokojit do vzdálenosti maximálně 4,2 km od opevněného areálu. Zemědělsky využívané plochy, hlavně orná půda, nemusela být v bezprostředním okolí hradiště, ale mohla být rozdělena mezi sídliště, která tvořila skutečné hospodářské zázemí.

Správnost výsledků prostorových modelů byla ověřována v druhé části práce na tzv. „sledovaném území“. To bylo vymezeno jako obdélník o rozměrech 23 × 24 km a splňovalo následující podmínky:

A: Z hlediska životního prostředí musejí hranice sledovaného území zahrnovat více geologických útvarů a stejně tak je i žádoucí i výskyt různých typů rostlinných společenstev.

B: Vzdálenost hranic sledovaného území od Libice musí být větší polovina vzdálenosti od jiného hradiště obdobného významu. V tomto případě jsou to především hradiště Kouřimi a sídelní aglomerace na území dnešního Kolína.

C: Sledované území musí být pokud možno stejnoměrně archeologicky prozkoumané.

Hlavním zdrojem dat při mapování archeologických aktivit na sledovaném území byla Archeologická databáze Čech, kde je v současné době evidováno pro sledované území cca 1500 archeologických akcí.

Středohradištní období (1. Fáze libického hradiště) je na sledovaném území poznamenáno především vznikem sídelních aglomerací v Libici a Kolíně. Sídliště jsou opět zakládána v těsné blízkosti okrajů říčních teras, kde byly preferovány především písčité hnědozemě. V následující, mladší době hradištní (2. Fáze libického hradiště) dochází hlavně k zahušťování sítě osídlení, která vznikala v předchozím období. Výraznou změnu v sídelní struktuře představují nově zakládané opevněná sídliště podél Labe, kolem nichž se výrazněji koncentrují otevřená sídliště. Tyto opevněné lokality mají celou řadu shodných rysů. Byla zakládána na vyvýšených místech obklopených říční nivou. Jejich rozsah se pohyboval mezi 2,7 – 5 ha. Doba jejich trvání se omezuje na mladší a pozdní dobu hradištní. Podél Labe jsou rozmístěna v pravidelných odstupech cca 4–5 km, kde tvořila součást většího systému.

Jak prostorové modely konzumpčních nároků libické aglomerace, tak i analýza vývoje osídlení na sle-

dovaném území ukázaly, že podstatná část hospodářského zázemí se pravděpodobně nacházelo v povodí dolní Cidliny ve vzdálenosti několika kilometrů od hradiště. Dalším limitujícím faktorem byla kolínská sídelní aglomerace vzdálená od Libice 12 km.

V závěrečné části práce jsme se pokusili zjistit, zda závěry o rozsahu hospodářského zázemí libického hradiště lze aplikovat i na jiné srovnatelné lokality. Vycházeli jsme z donací církevním institucím v 10.–11. století, které byly zakládány na původních knížecích hradech, kde do určité míry mohly zůstat zachovány původní ekonomické vazby centrum – zázemí. Prostorová analýza darovaných vsí a uváděných bydlišť služebníků ukázala, že dary narůstají pouze do vzdálenosti 8 km od centra.

Přestože se podařilo prokázat, že významná část zázemí raně středověkých hradišť se nacházela do vzdálenosti několika kilometrů, je zcela zřejmé, že není úplné. Mimo tento prostor zůstávají některé zdroje nerostných surovin a také některé dávky ze vzdálenějších míst, které jsou doloženy v písemných prameňech.